Josip Juraj Strossmayer u odnosu na crkveno pitanje

Stojanović, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:138810

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij POVIJEST – PEDAGOGIJA

Ana Stojanović

JOSIP JURAJ STROSSMAYER U ODNOSU NA CRKVENO PITANJE

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta

Osijek, 2011. godina

SAŽETAK

Kao jedna od središnjih ličnosti hrvatske povijesti 19. stoljeća Josip Juraj Strossmayer je svojom crkvenom politikom udario temelje ekumenizmu te svojim istupima i djelima značajno obilježio hrvatsku političku povijest. Ovaj rođeni Osječanin, bio je još od mladih dana pristalica Ilirskoga pokreta, čije su ideje obilježile i njegov daljni kulturni i politički rad. Najzapaženije je njegovo djelovanje u vrijeme kada je kao đakovački biskup promicao ideje vjerskoga jedinstvate pogotovo pomirenje između katoličanstva i pravoslavlja. Na političkome planu zalagao se za austroslavizam i ujedinjenje svih Južnih slavena i to kao vodeći član tada najsnažnije Narodne stranke. Zapaženu djelatnost u politici ostvario je i kao Virovitički veliki župan te kao virilni član Hrvatskoga sabora. Pošto je po svojoj prirodi Strossmayer više bio čovjek kulture nego politike, upravo je na prosvjetnom i kulturnom planu ostvario najveća postignuća. Financirao je tako mnoge mlade umjetnike i znanstvenike te otvarao i pomagao obrazovne i kulturne institucije, a osnivanjem Zagrebačke akademije, potakao je razvoj visokoga školsta u Hrvatskoj.Za vrijeme njegova biskupovanja uspostavljena je i Hrvastka crkvena pokrajina, a kao krunu svoga djelovanja u Đakovačkoj biskupiji izgadio je i veličanstvenu katedralu posvećenu jedinstvu Crkava. Najzapaženije istupe ostvario je tijekom svojih govora na Vatikanskom koncilu 1869.-1870. kada je govorio protiv dogme o papinoj nepogrešivosti i zagovarao obranu protestanata. U odnosu s Ugarskom je zagovarao bratski savez jednakih i zagovarao toleranciju protestantima, istovremeno se pobojavajući njihova političkog utjecaja. Slične je stavove imao i prema ostalim nekršćanskim religijama; islamu i Židovima. Usprkos tome, cijeli je život posvetio ideji jedinstva zbog kojega ga danas sa zaslugom nazivaju pretešom ekumenskog pokreta.

KLJUČNE RIJEČI: Strossmayer, crkvena politika, đakovačka biskupija, jedinstvo religija, odnos s Ugarskom

SADRŽAJ

1. UVOD 1

2. DJETINJSTVO I ŠKOLOVANJE J. J. STROSSMAYERA 2

2.1. Rano djetinjstvo i školovanje **2**

2.2. Visokoškolsko obrazovanje **3**

3. POLITIČKO I KULTURNO DJELOVANJE 4

3.1. Politička djelatnost i ideje **4**

3.2. Kulturno djelovanje **5**

4. STROSSMAYEROVA CRKVENA POLITIKA 6

4.1. Ideja Crkvenog jedinstva **6**

4. 2. Pastoralno djelovanje **8**

4.2.1. Školovanje svećeničkog kadra **9**

5. STROSSMAYEROVO BISKUPOVANJE 10

5.1. Uspostava Hrvatske crkvene pokrajine **10**

5.2. Izgradnja Đakovačke katedrale i crkve u Osijeku **11**

5.3. Govor na Vatikanskom koncilu (1869.-1870.) **12**

5. 4. Školovanje bosanskih franjevaca u Đakovu **13**

6. ODNOS S MAĐARIMA 15

6.1. Odnos s mađarkim crkvenim krugovima **15**

6.2. Strossmayerov stav prema otvaranju mađarskih škola u Hrvatskoj **16**

7. STROSSMAYER I PRAVOSLAVLJE 17

7.1. Strossmayerov stav o pravoslavlju **17**

7.2. Odnos s Pravoslavnom crkvom **17**

8. STAV PREMA OSTALIM RELIGIJAMA 19

8.1. Stav prema islamu **19**

8.2. Stav prema Židovima i masonima **20**

8.2.1. Bjelovarska afera **21**

9. POPIS PRILOGA 22

10. LITERATURA 23

1. UVOD

Josip Juraj Strossmayer jedna je od najvažnijih ličnosti hrvatske političke i crkvene povijesti. Stoga je zadatak ovoga rada bio opisati ulogu biskupa Strossmayera u odnosu na crkveno pitanje Hrvatske u 19. stoljeću. U radu je sažeta Strossmayerova crkvena politika koja uključuje ideju jedinstva religija te njegovo pastoralno djelovanje. Kao najvažniji period njegova života navodi se biskupovanje u Đakovu te uz to i prateća crkvena, kulturna i politička djelatnost. Kao dio crkvenoga pitanja iznešeni su i odnosi s Mađarskom i Srbijom, te pravoslavnom crkvom. Neizostavan dio Strossmayerove djelovanja su i njegovi stavovi prema nekršćanskim religijama koji su također opisani u radu kao dio njegove politike promicanja europskog jedinstva.

2. DJETINJSTVO I ŠKOLOVANJE J. J. STROSSMAYERA

2. 1. Rano djetinjstvo i školovanje

Josip Juraj Strossmayer rođen je 4. veljače 1815. godine u Osijeku. Biskup Strossmayer tvrdio je da je dobio dvostruko ime zbog brata blizanca koji je umro neposredno nakon rođenja. Ta je tvrdnja kasnije podvrgnuta kritici i istražena. Ponovnim uvidom u maticu rođenih, koja se čuva u Državnom arhivu u Osijeku, pronađeno je da je rođen i kršten 4. veljače 1815. kao Josip Juraj, sin Ivana Stroczmayera i majke Ane, rođene Klarić. To je i jedini službeni trag o rođenju biskupa Strossmayera. Naime, šest dana kasnije kršten je Josip, sin drugog Ivana Krstitelja Stroczmayera i majke Marije, a tu se jasno vidi da Josip Juraj nije imao brata blizanca, nego da su to bila dva odvojena slučaja. Tako je 4. veljače 1815. rođeno samo jedno dijete u Osijeku, a to je bio upravo Josip Juraj Strossmayer.[1] O njegovom pučkom školovanju se ne zna puno. Prvi se podaci nalaze u građi o pučkim školama u Gornjem gradu iz 1858. godine. Budući da je živio u Šamačkoj ulici, vjerojatno je pohađao pučku školu u Aninoj ulici, koja je kasnije prozvana i Aninom školom. Moguće je da je ovdje završio samo dva razreda jer podaci iz 1805. godine tvrde da je Anina škola imala samo prva dva razreda. Nakon što je Josip Juraj završio pučku školu, otac ga je upisao u četverogodišnju gimnaziju, *Gramatica schola*, a po završetku gimnazije Strossmayer je nastavio školovanje u dvogodišnjoj gimnaziji, *Humanitas schola*. To je bila prestižna škola koju su osnovali isusovci još 1729. godine, a od 1765. djelovala je kao latinska škola. Upravo u vrijeme njegova školovanja uveden je mađarski jezik kao obvezni predmet u hrvatskim školama. Ta odluka izazvala je pobunu hrvatske mladeži, a vjerojatno je ostavila i dubok trag u daljnjem životu i djelovanju biskupa Strossmayera. Prvi je razred *Gramatice schole* Strossmayer upisao 1825. godine s još 52 učenika. Bio je upisan pod rednim brojem 40 kao *Strossmayer Josephus, Osijek, star 11 godina, otac Joannes, građanin Osijeka*. Od ove generacije učenika, njih 53, četverogodišnje je školovanje uspješno završilo svega njih sedmero. Školu *Humanita schola* upisao je zajedno s 30 učenika, od kojih je 12 uspjelo završiti dvogodišnje školovanje.[2]

[1] Ive Mažuran, *Osječki Strossmayeri-biskup Josip Juraj Strossmayer i Osijek*, u*: Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Filozofski fakultet, Osijek, 2008., str. 86.
[2] Julijo Martinčić, Vilim Matić, *Strossmayer i Osijek u doba njegova rođenja i školovanja, u: Josip Juraj Strossmayer –zbornik radova*, HAZU, Zagreb, 2006., str. 302.-305.

2. 2. Visokoškolsko obrazovanje

Nakon pohađanja franjevačke gimnazije u Osijeku, u 16 godini počeo je pohađati sjemenište u Đakovu. Strossmayer je bio iznimno nadaren učenik te je zbog toga i poslan na elitno Peštansko sveučilište gdje je studirao od 1833. do 1837. Na mladog Strossmayera to je ostavilo dubok dojam. Tu je upoznao sljedbenike tada još prilično novih pokreta nacionalnih preporoda diljem Habsburške Monarhije. To je bilo i vrijeme kada je Gaj sa svojom grupom u Zagrebu utemeljio Ilirksi pokret, te vrijeme naglih nacionalnih buđenja u europskim narodima. I mladog klerika u Pešti ponio je taj isti val.[3] Kao student, isticao se izuzetnim rezultatima pa je šef njegova ispitnog odbora tako o njemu izjavio: *Strossmayer će postati ili najveći heretik 19. st ili će biti najsnažniji oslonac Katoličke Crkve*. Ubrzo nakon napuštanja Pešte Strossmayer je u Đakovu posvećen za svećenika, a potom je nakratko poučavao u mjesnom liceju. Od 1838. do 1840. godine radio je kao kapelan u Petrovaradinu. Njegov boravak ovdje bio je obilježen sukobom sa župnikom Antunom Mihalićem te je Strossmayer zahtijevao premještaj kako bi nastavio studije. Poslužila ga je sreća jer su ga istodobno kad je želio napustiti mjesto u Petrovaradinu primili u bečki *Augustineum*. *Augustineum* ili *Frintineum* bio je elitna institucija višeg obrazovanja za većinu nadarenih mladih svećenika cijele Habsburške Monarhije. To više sjemenište osnovao je dvorski kapelan Frint još 1816. godine htijući se suprotstaviti josefinizmu i njegovim međunarodnim obilježjima. On je osobito nastojao u *Augustineum* dovesti svećenike iz južnoslavenksih zemalja jer je vjerovao da su njihova lokalna sjemeništa niske kvalitete. Strossmayer je bio primljen u tu školu iz razloga što od 1822. nisu primili nikoga iz Đakovačke biskupije. Boravak u Beču omogućio mu je povoljne kontakte što je pokrenulo njegov uspon. Već kao studentu mu je bilo dopušteno održati moralnu propovijed kraljevskoj obitelji u Schönbrunnu. Nakon stjecanja doktorata na Bečkom sveučilištu vratio se u Đakovo gdje je predavao u sjemeništu. 1846. godine se natjecao za novootvoreno mjesto na Peštanskom sveučilištu ali je bio odbijen. Poslije se pokazalo kako je bilo pozitivno što nije pobijedio na natječaju za to nastavničko mjesto jer je u kolovozu 1847. bio imenovan dvorskim kapelanom, a dobio je i dodatnu dužnost, biti jedan od trojice ravnatelja *Augustineuma*.[4]

[3] Vladimir Košćak, *Josip Juraj Strossmayer, političar i mecena*, Revija, Osijek, 1990., str. 11.

[4] William Brooks Tomljanovich, *Biskup Josip Juraj Strossmayer: nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj*, HAZU, Zagreb, 2001., str. 35.-38.

3. POLITIČKO I KULTURNO DJELOVANJE

3. 1. Politička djelatnost i ideje

U političkome smislu, Strossmayer je od ranih dana bio pristalica Ilirskoga pokreta, odnosno ideja hrvatskih narodnih preporoditelja. Revolucije 1848. i 1849. zatekle su ga kad je bio dvorski kapelan u Beču i jedan od direktora *Augustineuma*. Strossmayer je tada zagovarao austroslavizam, odnosno, ideju prema kojoj Habsburška Monarhija treba postati ustavna i federativna monarhija, u okviru koje će doći do ujedinjavanja svih Južnih Slavena, zalažući se pri tome i za federalni savez s narodima Ugarske. Nakon Bachova apsolutizma je uvidio prave namjere Beča i Budimpešte te je počeo zagovarati južnoslavensku ideju, i to u obliku panslavizma. Iste je ideje zagovarao i kao visokopozicionirani i vodeći član Narodne stranke.[5] Kao prvak Narodne stranke, razvio je veliku političku djelatnost u Carevinskom vijeću, banskim konferencijama, Hrvatskom saboru, regnikolarnim deputacijama i u tisku, a neko vrijeme i kao veliki župan Virovitičke županije.[6] Županije su tada bile snažno uporište narodne samostalnosti i ustava; izvršavale su saborske zaključke u domenama uprave, poreza i vojske. Također su mogle uskratiti posluh kralju ako bi od njih tražio nešto što bi bilo na štetu zemlje.[7] Istodobno s dužnošću velikoga župana Virovitičke županije, bio je pozvan u Pojačano carevinsko vijeće u Beču, koje je zasjedalo prethodne, 1860. godine. Bio je član Banske konferencije, sudjelovao je u organizaciji i početku rada Hrvatskoga sabora, a postaje i njegovim *virilnim* članom (visoko plemstvo i svećenstvo), koji u Sabor dolazi na temelju banske pozivnice.[8] Treće desetljeće Strossmayerova života, odnosno razdoblje od 1870.-1880. godine, označilo je njegovo povlačenje iz prvih redova političkog života, ali ne i gubitak interesa za politiku koji je Strossmayer zadržao do kraja života. Posljednjih 25 godina Strossmayer je nastavio s djelatnošću iz prijašnjih razdoblja, ali se ona sve više smanjivala. Pred kraj života se sve više povlačio u mir svoje đakovačke rezidencije no ipak je budno pratio zbivanja u domovini i svijetu.[9]

[5] Maja Polić*, Ličnosti iz zapadne Hrvatske u korespondenciji Rački – Strossmayer*, Croatica Christiana Periodica 61 (2008*)*, str. 63.
[6] V. Košćak, *Josip Juraj Strossmayer, političar i mecena*, str. 3.
[7] Stana Vukovac , *Josip Juraj Strossmayer veliki župan i zastupnik u hrvatskom saboru*, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 23 (2007), str. 134.
[8] Isto, str. 146.
[9] V. Košćak, *Josip Juraj Strossmayer, političar i mecena*, str. 3.

3. 2. Kulturno djelovanje

Strossmayer je po svojoj prirodi bio više čovjek kulture nego politike, više mecena negoli državnik. Zasigurno njegove najveće zasluge što se tiče hrvatskog naroda su one na kulturnom i prosvjetnom planu. Već u ranoj fazi sročio je svoje geslo *Prosvjetom k slobodi*.[10] Biskup je tako za svoga života financirao i otvorio mnoge kulturne i prosvjetne institucije kao što su škole, gimnazije, čitaonice, a pomagao je i gradnju prometnica. Na sjednici je Banske konferencije 10. prosinca 1860. godine predao banu Šokčeviću zakladni list od 50 000 forinti za osnivanje Akademije. Tim činom pokrenuo je inicijativu za osnivanje Akademije u Zagrebu.[11] Prigodom ustoličenja za velikog župana Virovitičke županije, biskup Strossmayer darovao je 11. veljače 1861. institucije i pojedince: Glagoličkom sjemeništu u Dalmaciji, Gimnaziji u Sinju, za siromašne učenike Gimnazije u Osijeku, Gimnaziji zagrebačkoj, Mirovinskoj zakladi Virovitičke županije, mnogim siromašnim ljudima. Strossmayer je 2. ožujka 1861., prigodom posjeta Vinkovcima, poklonio 1.000 forinti za siromašne učenike Gimnazije. Često je darivao i učenike, studente, mlade umjetnike, slikare i pjesnike, a pomagao je i u izdavaštvu i prijevodima knjiga te kupovao umjetničke slike. U Osijeku je 28. travnja 1862. otvorio *Narodnu čitaonicu.*[12] Svog je idealnog suradnika na kulturnom polju Strossmayer pronašao u Franji Račkom kojeg poznaje od 1849. godine, a kasnije postaju i vrlo bliski prijatelji.[13] Njegovo mecenstvo bilo je najsnažnije upravo u doba najžešćih političkih borbi u Banskoj Hrvatskoj i oko nje. Tada je nastalo, uz ostalo, i veličanstveno zdanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagreb.[14]

Prilog 1. Biskup Josip Juraj Strossmayer

[10] V. Košćak, *Josip Juraj Strossmayer, političar i mecena*, str. 164.
[11] Hodimir Sirotković, *Život i djelo Đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, u: Josip Juraj Strossmayer - zbornik radova*, HAZU, Zagreb, 2006., str. 29.
[12] S. Vukovac , *Josip Juraj Strossmayer veliki župan i zastupnik u hrvatskom saboru,* str. 154.
[13] H. Sirotković, *Život i djelo Đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, u: Josip Juraj Strossmayer - zbornik radova*, str. 29.
[14] M. Polić*, Ličnosti iz zapadne Hrvatske u korespondenciji Rački – Strossmayer*,str. 64.

4. STROSSMAYEROVA CRKVENA POLITIKA

Cijeli svoj život Strossmayer je posvetio trima idejama: borbi za izgradnju hrvatske političke državne neovisnosti, koja je bila gušena pod dualizmom Austro-Ugarske Monarhije, zatim pomirenje s Pravoslavnom crkvom, u prvom redu s pravoslavnim slavenskim narodima, te jugoslavenskoj ideji. Sve ove tri ideje su se međusobno ispreplitale u njegovu djelovanju. Njegov koncept (jugo)slavenstva čvrsto se vezuje za njegove ideje na konfesionalnom planu, sjedinjenja istočne i zapadne crkve, što ima i svoje političke konotacije u federalističkoj Austriji do uspostavljanja južnoslavenskoga jedinstva. U svojoj borbi za teritorijalnu cjelokupnost hrvatskih zemalja Strossmayer je nailazio na snažne protivnike, habsburški centralizam, mađarski hegemonizam, talijanski iredentizam te opasnost velikosrpske ideje.[15]

4. 1. Ideja Crkvenog jedinstva

Josip Juraj Strossmayer živio je u vremenu dok je vjera bila neizostavan dio društvenog identiteta, a Crkva važan čimbenik na socijalnom i političkom polju.[16] Na području religije na njega su utjecali oni koji su poticali njegove vizije ujedinjenog kršćanstva. Izuzetno je poštivao rane očeve crkve, poput sv. Ciprijana i sv. Augustina, koji su istodobno naglašavali jedinstvo Crkve i kolektivnu vlast biskupa.[17] Od mladosti je bio zanesen idejom jedinstva kršćana. Zato je i njegovo pastoralno djelovanje u biskupiji gdje su katolici i pravoslavci stoljećima živjeli gotovo u podjednakom broju, moralo dobiti to obilježje. Ćirilometodska duhovna baština, u izvornom obliku sačuvana jedino u Hrvata, bila je Strossmayeru temelj za očuvanje i izgradnju hrvatskog, slavenskog, kršćanskog i europskog identiteta u odnosu na ostale europske narode. Jedinstvom religija je bio zaokupljen već od studentskih dana, a počeo se zanositi i idejama sv. Ćirila i Metoda. U njihovim shvaćanjima je vidio preporodnu moć za sve Slavene, bogatstvo koje ih može okupiti i učiniti ravnopravnima s europskom zajednicom naroda, ali i ravnopravnima u Crkvi, i to u jednoj Crkvi na čelu s rimskim biskupom, Papom. Te su vizije vrlo blizu današnjim idejama ekumenizma, zato ga mnogi nazivaju i smatraju pretečom današnjeg ekumenskog

[15] Željko Karaula, *Pisma crnogorskoga pjesnika, svećenika i diplomata Jovana Sundečića bosanskođakovačkom i srijemskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1881.-1887.)*, Diacovensia 23, 1 (2009), str. 96.
[16] Slavko Slišković, *Crkva kao inspirator Strossmayerove politike, poseban osvrt na službu župana*, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku , 23 (2007), str. 173.
[17] W. B. Tomljanovich, *Biskup Josip Juraj Strossmayer: nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj*, str. 47.

pokreta.[18] Strossmayerovo jugoslavenstvo ne možemo razumjeti odvojeno od njegove ideje o jedinstvu kršćanstva. Biskup Strossmayer bio je svjestan kako je moćna snaga religije, da ona može postati moćna razdjelnica velikih ljudskih kolektiva, naroda i nacija. Za njega su religijska pitanja u biti postala i politička pitanja. Strossmayer ne govori o jedinstvu Crkve, što bi značilo jedinstvo kršćana u jednoj crkvi, rimokatoličkoj, već govori o jedinstvu crkava, dakle dviju ili više njih, koje bi se ostvarilo i realiziralo suživotom njihovih u prošlosti nastalih razlika, a to bi se moglo postići, kako je Strossmayer vjerovao i želio, postupnim približavanjem jedne i druge crkve, što je podrazumijevalo popuštanje i jedne i druge strane od nekih svojih dogmatskih postavki.[19]

Najkorisnije sredstvo na putu ujedinjenja nalazi u staroslavenskom jeziku koji u svojoj liturgiji koriste i pravoslavci, dok ga tijekom više stoljeća koriste i katolici u pojedinim dijelovima Hrvatske. Stoga se trudi da se staroslavenski proširi na kompletan hrvatski prostor, koji bi na taj način postao most između Zapadne i Istočne crkve. No, i ovaj pothvat naišao je na brojne teškoće. S jedne strane Vatikan se plašio staroslavenskog da se na taj način katolici ne bi previše približili pravoslavlju. Beč se boji da bi preko njega došlo do snažnijega međusobnog povezivanja slavenskih naroda u Monarhiji, ali i s drugim Slavenima, čime bi ojačao utjecaj Rusije na prostorima jugoistočne Europe.[20]

Đakovačkom je biskupu bila neupitna povezanost vjere i politike na hrvatskim prostorima, ali i u znatno širem europskom kontekstu, smatrajući da je kršćanstvo važna odrednica europskog identiteta te je prigodom instalacije za župana istaknuo podudarnost između kršćanstva i Europe govoreći o *europejsko-kršćanskoj civilizaciji*. Crkveno bi jedinstvo ujedno bilo jedan od načina europeizacije balkanskih prostora te uvođenje modernizacijskih procesa među južne Slavene, što je bio jedan od ciljeva Strossmayerove Narodne stranke.[21] Zasigurno je tomu pridonosila i karizmatska ličnost samoga biskupa, koji je u sebi neskriveno spajao vjersko i domoljubno, što je vidljivo i u njegovu geslu: *Sve za vjeru i domovinu*.[22]

[18] Andrija Šuljak, *Josip Juraj Strossmayer duhovni pastir svoje biskupije,* Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 23 (2007), str. 169.

[19] Ž. Karaula, *Pisma crnogorskoga pjesnika, svećenika i diplomata Jovana Sundečića bosanskođakovačkom i srijemskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1881.-1887.),* str. 98.

[20] Slavko Slišković, *Strossmayer promicatelj europskog jedinstva*, Croatica Christiana Periodica 56 (2005), str. 214.-215.

[21] S. Slišković, *Crkva kao inspirator Strossmayerove politike, poseban osvrt na službu župana,* str. 174.-175.

[22] Isto, str. 177.

4. 2. Pastoralno djelovanje

Njegovo je pastoralno djelovanje od početka željelo duboko zahvatiti običnog vjernika. Zato je pozivo na osnivanje pobožnih udruga, bratovština. Ubrzo su bratovštine niknule po cijeloj biskupiji. On je posebno preporučivao bratovštinu Presvetog Oltarskog Sakramenta, koja je naglašavala euharistijsku duhovnost, a već 1855. osnovano je Društvo katoličkih žena za skrb i pomoć siromašnoj djeci i bolesnima. Neki su u tom društvu vidjeli preteču Crvenog križa na našim prostorima. Organizirao je po župama pučke misije i duhovne obnove za vjernike koje su vodili najprije isusovci, a kasnije dominikanci kao pučki misionari. Već 1851. godine započeo je svoje pastirske pohode po župama. Prvi je bio na redu njegov rodni grad Osijek sa svoje tri župe, a zatim je zaredao po ostalim dekanatima i župama biskupije. Osobno je obišao sve župe, njih gotovo sto, i to od 5 do 10 puta, a za vrijeme svoje biskupske službe imao je i šest pomoćnih biskupa. U biskupiju je 1856. doveo prve aktivne redovnice da se brinu za odgoj i izobrazbu ženske mladeži.[23]

Strossmayer se oštro protivio svakom pokušaju da se crkvenim službenicima zabrani baviti politikom i biti društveno angažirani: *Mi biskupi i svećenici, već time što smo svećenici i biskupi, vrlo ljubimo svoj narod, i nijedna potreba našeg naroda, nijedna nužda ne može drugdje da ostavi jači utisak nego u srcu svećenika, koji je dobar i ljubi svoj narod...*[24]

Djelovao je Strossmayer i u duhu marijanske pobožnosti. Pozivao je tako svećenike da potiču svoj puk na sve veću pobožnost prema Majci Božjoj te da promoviraju bratovštine s pobožnošću prema Mariji. U daljnjem radu je poticao svećenike da u crkvama podižu oltare u čast Majci Božjoj, nabavljaju njezine slike, osnivaju pobožna društva koja promoviraju pobožnost prema Majci Božjoj te da propagiraju moljenje Marijine krunice. Sam biskup je svojoj katedrali dao vidljivi pečat te pobožnosti što je vidljivo iz činjenice da se njezin lik u katedrali, od pročelja do biskupova nadgrobnog spomenika, pojavljuje čak 23 puta. Strossmayer je također obnovio ili utemeljio uz mnoštvo marijanskih crkava tri glavna marijanska svetišta: u Aljmašu, Ilači i Petrovaradinu te je tako u katoličkom duhu biskupiju prožeo marijanskom duhovnošću.[25]

[23] A. Šuljak, *Josip Juraj Strossmayer duhovni pastir svoje biskupije,*str. 166.
[24] S. Slišković, *Crkva kao inspirator Strossmayerove politike, poseban osvrt na službu župana,* str. 177.
[25] A. Šuljak, *Josip Juraj Strossmayer duhovni pastir svoje biskupije,*str. 166.

4. 2. 1. Školovanje svećeničkog kadra

Škole su u Strossmayerovo doba bile važno sredstvo utjecaja Crkve na društvo. Osim što su svećenici bili najobrazovaniji dio stanovništva, biskupi su vodili brigu o nastavi, učiteljima i udžbenicima dok se civilna vlast brinula za gradnju i održavanje škole, financiranje učitelja i prisiljavanje roditelja da šalju djecu u školu.[26] Zbog toga je Strossmayer posebnu skrb posvetio pastoralnim svećenicima; pozivao ih je na duhovnu obnovu, duhovne vježbe i proljetne i jesenske korone te im se obraćao u svojim pastoralnim pismima. Za svećenike je 1873. pokrenuo i biskupijsko glasilo *Glasnik biskupija bosanske i sriemske,* da budu o svemu informirani, ali i da se sami uključuju u literarni i teološko-duhovni rad. Nabavio je krajem 1880. godine i biskupijsku tiskaru, koja je s vremenom razvila i izdavačku duhovnu djelatnost. Njegov *Glasnik* izlazi i danas pod imenom *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* te je kod nas najstarije crkveno glasilo s neprekidnim izlaženjem. Osuvremenio je administrativno uredovanje po župama, zahtijevajući uredno vođenje župnih knjiga, prije svega matica te je zahtijevao redovnu liturgijsku službu vjernicima, redovno propovijedanje i katehizaciju djece i mladeži.[27] Svjestan uloge i mjesta svećenika u svijetu, a pogotovo u svojoj biskupiji, u burnim događajima devetnaestog stoljeća, biskup Josip Juraj Strossmayer je često govorio i pisao o svećenicima i svećeničkom zvanju.[28] Pisao je i o tomu kako biskupi i svećenici trebaju pisati, kako živjeti svoje zvanje i poučavati vjernike, a posebno kako se svećenici i biskupi trebaju ponašati u javnosti jedni prema drugima. Smatrao je da je Isus biskupe učinio ne samo baštinicima nadnaravne moći, po kojoj otajstva muke i smrti njegove među nama uvijek žive i djeluju, nego da je biskupe istim svetim nadahnućem učinio baštinicima ljubavi prema svima. Iz tog uvjerenja Strossmayer iznosi misao da je jedini izvor i moć svećeništva, koju biskupi imaju na ovomu svijetu, ona ljubav koju je Isus na oltaru križa ostavio i da ta ljubav treba biti mjerilo ponašanja u javnosti biskupa prema svećenicima.[29] Skrb o stalnoj izobrazbi svećenika Strossmayer započeo je naredbom od 21. rujna 1852. godine kojom je uveo Instituciju pastoralnih konferencija za svećenstvo. 1853. godine uredio je i prosinodalne ispite, koji su bili, kako pisani, tako i usmeni. Svećenički ispiti održavali su se dva puta godišnje. U proljeće iz moralke, pastorala i pisanog tumačenja jedne perikope evanđelja, a u jesen iz dogmatike, crkvenog prava, dekreta Tridentskog sabora i uprave crkvenog imetka.[30]

---

[26] S. Slišković, *Crkva kao inspirator Strossmayerove politike, poseban osvrt na službu župana, str. 184.*
[27] A. Šuljak, *Josip Juraj Strossmayer duhovni pastir svoje biskupije,*str. 159.
[28] Drago Iličić, *Svećenik Strossmayerova vremena*, Diacovensia 26, 2 (2010), str. 366.
[29] Isto, str. 371.
[30] Isto, str. 370.

5. STROSSMAYEROVO BISKUPOVANJE

Do 1881. Đakovačka je biskupija bila jednim dijelom u sklopu Vojne krajine, a drugim dijelom je pripadala Banskoj Hrvatskoj. Imenovanje biskupa u Đakovu bilo je u rukama austrijskog cara, pa je tako i Strossmayera papa imenovao za biskupa na poticaj cara. U Strossmayerovo vrijeme katedrala, koju je sagradio biskup Patačić, bila je u lošem stanju. Postojalo je veliko Biskupijsko sjemenište, ali je nedostajalo malo sjemenište. Broj vjernika varirao je, s tendencijom blagog porasta. Katolički vjernici bili su u većini, ali bilo je i Židova, grkokatolika i pravoslavaca. Materijalni položaj klera i vjernika bio je dosta poljuljan teškom ekonomskom situacijom koja je bila posljedica ratova, mentaliteta ljudi i podjele biskupije na civilni i vojnički dio.[31]

Apostolski kralj Franjo Josip I. imenovao ga je 18. studenoga 1849. biskupom đakovačkim ili bosanskim i srijemskim. Budući da je papa zbog revolucionarnih nemira boravio izvan Rima, na papinsku potvrdu čekao je više od pola godine. Za biskupa je zaređen u Beču 8. rujna 1850. godine, a u Đakovu je svečano ustoličen 29. dana istog mjeseca. Već spomenuto biskupsko geslo, *Sve za vjeru i domovinu,* oblikovalo je cjelokupni njegov kasniji rad.[32] Za biskupa ga je zaredio papinski nuncij u Beču, nadbiskup Michael Viale Prela 8. rujna 1850. na blagdan Male Gospe u crkvi Sv. Elizabete. Ustoličen je za đakovačko-srijemskog biskupa u Đakovu na blagdan Sv. Mihaela, 29. rujna iste godine. Tom je prigodom održao svojim svećenicima i narodu svečano nastupno slovo, koje neki smatraju njegovim najljepšim govorom. U njemu je otvorio sebe i objavio svoje vizije i svoje planove pastirskog djelovanja.[33]

5. 1. Uspostava Hrvatske crkvene pokrajine

Na početku Strossmayerove biskupske službe dogodio se vrlo važan događaj za Katoličku crkvu u Hrvatskoj. Naime, sve do 1852. godine Katolička je crkva u Banskoj Hrvatskoj bila uključena u crkvenu organizaciju Katoličke crkve u Ugarskoj, i to tako da je Zagrebačka biskupija od svog utemeljenja 1094. bila u sastavu metropolije u Kaloči, a Bosansko-đakovačka s cijelom Bosnom od 1247. godine. Srijemsku je biskupiju obnovio 1229. kaločki nadbiskup Ugrin te priključio svojoj metropoliji. Zagrebački biskup Juraj Haulik i ban Jelačić uspjet će 1852. izdvojiti Zagrebačku i Đakovačku biskupiju iz Kaločke metropolije,

[31] D. Iličić, *Svećenik Strossmayerova vremena,* str. 364.-365.

[32] Slavko Slišković, *Strossmayer promicatelj europskog jedinstva*, Croatica Christiana Periodica 56 (2005), str. 209.

[33] A. Šuljak, *Josip Juraj Strossmayer duhovni pastir svoje biskupije,* str. 158.

odnosno iz mađarske crkvene organizacije, i uzdići Zagrebačku biskupiju na rang nadbiskupije i formirati hrvatsku metropoliju, Hrvatsku crkvenu pokrajinu u čiji je sastav ušla Đakovačka ili bosanska i Srijemska biskupija te Senjska biskupija i grkokatolička Križevačka biskupija. Bio je to uistinu povijesni događaj. Strossmayer je bio oduševljen tim uspjehom. Od tada više nije odgovarao na službenu poštu mađarskog primasa koji se nije mirio s tim činom te je i dalje želio voditi i organizirati crkveni život i u Hrvatskoj. Zanimljivo je kako je biskup Strossmayer odvajao tu poštu i ona se čuva u posebnom svesku u Biskupijskom arhivu u Đakovu, i to s naznakom samog Strossmayera: *Na mađarsku poštu ne odgovaramo.*[34]

5. 2. Izgradnja Đakovačke katedrale i crkve u Osijeku

Kad je započeo gradnju Đakovačke katedrale, Strossmayer je poslao dopis Namjesničkom vijeću u Zagrebu da ono potakne Gradsko poglavarstvo u Osijeku i same župljane Gornjega grada na izgradnju nove župne crkve. Za taj projekt, crkvu kakvu je on zamišljao, trebala je golema svota novca. Sam je priložio 10 000 forinti kao polog, ali ipak je za početak gradnje trebalo proći gotovo tri desetljeća. Konačno, 4. kolovoza 1894. g., započela je izgradnja nove crkve u neogotičkom stilu s tri prostrane lađe i vrlo visokim tornjem, kakva nigdje u Hrvatskoj nije postojala. Dvije godine prije početka gradnje i prihvaćanja plana crkve, napisao je Strossmayer Odboru za izgradnju: *Ja sam odlučno za gotički stil, a ako taj nije moguć, onda romanski, a nipošto renaissance. Osijek je za tolike žrtve valjda zavriedio da imade u svojoj sredini podpuni umjetnički spomenik zašto renaissanca nije, jer renaissance nije za crkve.* To golemo zadnje crkve bilo je gotovo do kolovoza 1899. godine, dok su unutrašnji radovi još bili u tijeku. Biskup Strossmayer odlučio je da će posvetu crkve osobno obaviti 20. svibnja 1900. godine. Tada je imao 86 godina i taj mu je čin bio jedan od posljednjih u javnom životu, a nakon toga je u Osijek došao još samo jednom. Dan posvete bio je ujedno i 50.-a obljetnica potvrde Strossmayera za biskupa. Vanjskim izgledom, veličinom, unutrašnjim uređenjem, visinom i zvonjavom zvona nove crkve osječki su građani bili

Prilog 2. Đakovačka katedrala

[34] A. Šuljak, *Josip Juraj Strossmayer duhovni pastir svoje biskupije,*str. 164.

oduševljeni i od milja su je odmah, imajući na umu svoga biskupa koji je rođen upravo u Osijeku, nazvali katedralom. Ona je kasnije postala simbolom grada.[35] Svoju katedralu u Đakovu, koja se gradila punih 16 godina, biskup Strossmayer je posvetio *jedinstvu Crkava*.[36]

U drugom desetljeću svoga biskupovanja, Strossmayer je nastavio svoj rad kao biskup, no također ga je proširio sudjelovanjem u političkom životu Austro-Ugarske monarhije. I kao veliki župan u Osijeku i kao virilist u saborima u Pešti i Zagrebu, u carevinskom vijeću u Beču, svugdje Strossmayer diže svoj glas i brani interese svoga naroda.[37] Služba biskupa bosanskog ili đakovačkog i srijemskog Strossmayera je činila važnom osobom Virovitičke županije i cijele Hrvatske dok je, zahvaljujući bogatom biskupijskom gospodarstvu, postao nezaobilazna osoba pri bilo kojem važnijem projektu u Slavoniji, a i šire. Upravo je Strossmayerovim zalaganjem vlastelinstvo đakovačke biskupije moderno uređeno, što je, s druge strane, njemu osobno omogućilo djelovanje na širem društvenom polju.[38]

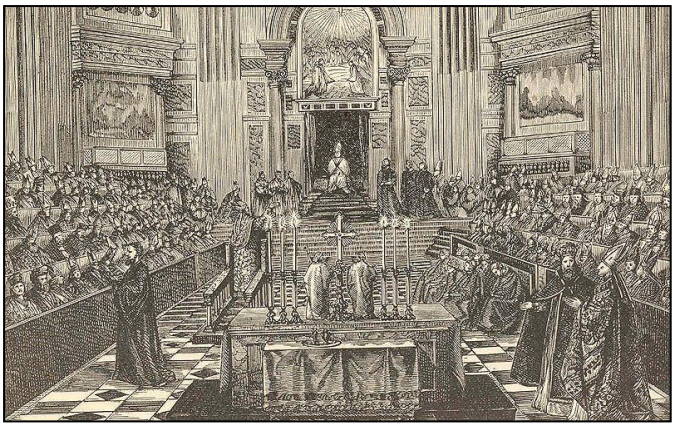
Uz velikožupansku službu Strossmayer je redovito obavljao i svoje biskupske obveze. Shvaćao ih je u skladu sa službenim nazivom svoje biskupije Bosanske i sriemske. Nije se brinuo samo za područje Đakovštine i Srijema nego i za Bosnu. U Đakovu se brinuo i za školovanje bogoslova franjevačke provincije Bosne Srebrene o čemu će biti riječi u sljedećem poglavlju.[39]

5. 3. Govor na Vatikanskom koncilu (1869.-1870).

Jedan od najzapaženijih istupa Strossmayera kao biskupa je upravo onaj na Vatikanskom koncilu 1869. godine. Uoči koncila Strossmayer je objavio okružnicu čiji je autograf sačuvan među spisima biskupijskog arhiva u Đakovu, a objavio ju je u svome članku Andrija Spiletak promjenivši samo pravopis. U toj okružnici iznio je svoje stavove o mnogim tada pa i danas aktualnim temama, a pogotovo o poštivanju samog pape.[40] Opći crkveni sabor započeo je po sazivu pape Pia IX. 8. prosinca 1869. godine u bazilici Sv. Petra u Rimu. [41]Strossmayer je na koncilu pripadao manjinskoj skupini u raspravi o papinoj nepogrešivosti. Njegov nastup na Koncilu učinio ga je slavnim, pa se u toj skupini nametnuo kao njezin predvodnik. Strossmayer je imao mudrost, hrabrost i nadasve znanje da u nekoliko navrata progovori savršenim latinskim jezikom i retorikom koja je zadivila mnogobrojne crkvene velikodostojnike. Bio je prozvan

[35] I. Mažuran, *Osječki Strossmayeri-biskup Josip Juraj Strossmayer i Osijek*, str. 95.-96.
[36] Ž. Karaula, *Pisma crnogorskoga pjesnika, svećenika i diplomata Jovana Sundečića bosanskođakovačkom i srijemskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1881.-1887.)*, str. 98.
[37] Andrija Spiletak, *Strossmayer i pravoslavlje*, Bogoslovska smotra 23, 2 (1935), str. 128.
[38] S. Slišković, *Crkva kao inspirator Strossmayerove politike, poseban osvrt na službu župana,* str. 177.
[39] Isto, str. 183.
[40] Andrija Spiletak, *Strossmayerova okružnica uoči vatikanskog sabora*, Bogoslovska smotra 22, 1 (1934), str. 1.
[41] Josip Juraj Strossmayer, *Govori u Rimu 1870*., Esdea Oroslavje, Zagreb, 1999., str. 6.

biskupom s turske granice, a hrabro je progovarao protiv nepravilnosti poslovnog reda te u daljnjim sjednicama tijekom saborskih rasprava iznosi stavove koji su odisali razumom i ljubavlju neuobičajenima za sam sabor i vrijeme u kojem je održan.[42] Strossmayer je na tom koncilu održao svojih pet čuvenih govora.[43] Nakon jednog dvosatnog govora u kojem je Strossmayer, kao i uvijek demokratski usmjeren, uzdizao autoritet kardinalskoga kolegija nasuprot papinskom autoritetu, izjavljeno je da će se ta sjednica na vijeke brojiti među prve. Neki biskupi izajvili su da se od stoljeća nije čula takva govornička vještina na latinskom jeziku, a uskoro se i po svijetu raznio glas o tom govoru.[44] U petom govoru, održanom 2. lipnja 1870., podvrgao je kritici predloženi nacrt dogme o papinskoj nepogrešivosti. Govor je izazvao zanimanje europskog i američkog tiska te je potaknuo i drugu raspravu koncila na kojoj Strossmayer, kao ni 54 biskupa saborske manjine, nije prisustvovao. Tada je izglasana dogma o nepogrešivosti pape. U svojim je ostalim govorima Strossmayer također bio gorljiv i kritičan prema Crkvi. Lord Acton, nakon drugog govora, okvalificirao ga je kao *biser govorništva*.[45]

Prilog 3: Prvi Vatikanski koncil

5. 4. Školovanje bosanskih franjevaca u Đakovu

Profesor đakovačke bogoslovije, Mato Topalović posjetio je 1851. franjevački samostan u Kraljevoj Sutjesci i tom je prilikom prenio želju biskupa Strossmayera da bosanski klerici dođu u Đakovo. Oni su to prihvatili s oduševljenjem, no trebalo je dobiti pristanak nadležnih u Beču i Rimu. Za to se založio i Strossmayer, preko bečkog nuncija Viale Prela. Nuncij se, na Strossmayerov poticaj, uistinu zauzeo za tu stvar u Rimu, no franjevački klerici morali su biti odvojeni od ostalih seminarista u Đakovu. Biskup je odmah ponudio bolničku zgradu za svećenike kao mjesto stanovanja bosanskih klerika, gdje bi mogli provoditi franjevački način

[42] J. J. Strossmayer, *Govori u Rimu 1870*., str. 6.
[43] Tadija Smičiklas, *Nacrt života i djela biskupa J.J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice,* u*: Hrvatski domoljub Josip Juraj Strossmayer - zbornik radova*, HAZU, Zagreb, 2005., str. 117.
[44] A. Spiletak, *Strossmayerova okružnica uoči vatikanskog sabora*, str. 5.
[45] T. Smičiklas, *Nacrt života i djela biskupa J.J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice,* u*: Hrvatski domoljub Josip Juraj Strossmayer - zbornik radova*, str. 117.-120.

života.[46] Svu brigu oko gradnje je preuzeo sam Strossmayer. Bečka je vlada pripomogla s 10 000 forinti, a ostale je troškove podmirio biskup. Novi samostan dovršen je 1857. tako da su se bogoslovi ondje tada i preselili. Time su poboljšani uvijeti školovanja franjevačkih klerika. Oni su ondje ostali 23 i pol godine, a za to je neosporno, najveće zasluge imao biskup Strossmayer koji je bio motiviran crkvenim i nacionalno-političkim razlozima.[47] Uložio je velik trud kod izbora i imenovanja apostolskih vikara u Bosni te pomaganja njihova djelovanja. [48]

[46] Marko Karamatić, *Biskup Strossmayer i školovanje bosanskih franjevaca u Đakovu (1853. - 1876.)*, Diacovensia 3, 1 (1995), str. 202.
[47] M. Karamatić, *Biskup Strossmayer i školovanje bosanskih franjevaca u Đakovu (1853. - 1876.)*, str. 204.-205.
[48] S. Slišković, *Crkva kao inspirator Strossmayerove politike, poseban osvrt na službu župana,* str. 183.

6. ODNOS S MAĐARIMA

Strossmayerovo stajalište o savezu s Ugarskom bilo je posve jasno, on je smatrao da će slabo razvijena Hrvatska brzo past pod njemački, odnosno mađarski utjecaj, što je značilo da treba odabrati manje od dvaju zala. O savezu s Mađarima tako je sam izjavio: *Ja sam za savez s Ugarskom, ali samo kao bratski savez jednakih,* a upravo je to povezivanje s Mađarima gledao kao na neposrednu političku dužnost. [49]

6. 1. Odnos s mađarkim crkvenim krugovima

Strossmayer je osjećao duhovnu, kulturnu i političku ugroženost Hrvata, kako od Osmanlija, tako i od Mađara, pa se iz tih pobuda zauzimao za unutarnje povezivanje na hrvatskoj, a i šire, na jugoslavenskoj osnovi.[50] U svrhu obrane protestanata, dobrih prijateljstava i divljenja mnogim protestantima govori o njima na Vatikanskom koncilu,a iznenađuju i njegove rane zamisli o snošljivosti spram protestantizma.[51] Također, u svome govoru na koncilu biskup naglašava potrebu suradnje katolika s protestantima u izgradnji kršćanske civilizacije. Takvim svojim stavom Strossmayer je zaslužio nazive Lucifer, drugi Luter te je bio stjeran s koncilske govornice. On je kroz svoje djelovanje iskazivao otvorenost prema protestantima, ali ne i protestantizmu, i to sve duhu ekumenizma.[52]

Hrvatski protestanti su većinom bili svedeni na malu skupinu koja je živjela u selu Tordinci, neposredno kraj Vinkovaca. Tijekom 1850.-ih Strossmayer se protivio prijedlozima daljnjem o useljavanju luterana i kalvina na područje Hrvatske. To se kosilo s njegovim stajalištem o vjerskoj toleranciji, no vjerojatno je biskup strahovao od ulaska neprijateljskih nacionalnih skupina te je tu situaciju promatrao s političke strane. Usprkos tome, carskim patentom iz 1859. protestantima je ipak odobreno naseljavanje u hrvatsku.[53] O protestantima je progovorio i u svome pismu od 20. rujna 1886. govori o brakovima sa Židovima i ateizmu na hrvatskim sveučilištima i pita se: *Zar je cijela Mađarska išta drugo, nego kalvinizam,čifutizam i framasonizam?*[54]

---

[49] W. B. Tomljanovich, *Biskup Josip Juraj Strossmayer: nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj,* str. 102.-103.

[50] M. Karamatić, *Biskup Strossmayer i školovanje bosanskih franjevaca u Đakovu (1853. – 1876.),* str. 205.

[51] W. B. Tomljanovich, *Biskup Josip Juraj Strossmayer: nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj,* str. 276.

[52] S. Slišković, *Strossmayer promicatelj europskog jedinstva,* str. 215.

[53] W. B. Tomljanovich, *Biskup Josip Juraj Strossmayer: nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj,* str. 279.

[54] Mladen Lojkić, *Masoni protiv Hrvatske*, Vlastita autorska naklada, Zagreb, 2010., str. 68.

Nakon Austro-ugarske nagodbe 1867. mađarski poltičari dobili su veći nadzor nad crkvenim poslovima u svojoj polovici Monarhije. U desetljeću koje je uslijedilo iskoristili su te povlastice i to na štetu biskupa Strossmayera. Mađarska vlada se tako umješala u crkvena imenovanja, a o nadzoru nad crkvenim poslovima svedoči i činjenica o gubitku Međimurja i Franjevačkog sjemeništa u Đakovu. Svi hrvatski biskupi bili su podređeni nadbiskupu u Kalocsi. [55]
Nakon smrti nadbiskupa Haulika mnogi Hrvati su željeni da ga naslijedi upravo Strossmayer. Umjesto toga imenovan je Josip Mihalovics koji je bio sklon Mađarima. Zbog spremnosti novog nadbiskupa da s eprilagodi željama Budimpešte Strossmayer će doživotno biti njegov protivnik. Sredinom sedamdesetih godina Strossmaxer se i neuspješno borio protiv uklanjanja Međimurja iz Zagrebačke nadbiskupije i njegovo uključenje u Mađarsku biskupiju što je bila kampanja koju su pokrenuli mađarski političari.[56]

6. 2. Strossmayerov stav prema otvaranju mađarskih škola u Hrvatskoj

Hrvatska javnost posebno je bila osjetljiva na otvaranje mađarskih željezničkih škola, jer u njih nisu išla samo djeca mađarskih željezničkih službenika nego i druga djeca, a ponaviše Hrvati. Te je škole hrvatska javnost doživljavala kao nositelje mađarizacije. Osnivanje mađarskih željezničkih škola bilo je omogućeno na temelju hrvatskoga Školskog zakona od 31. listopada 1888. Na otvaranje mađarskih željezničkih škola oštro je reagirao i Strossmayer. Na području njegove biskupije otvoren je najveći broj tih škola. Strossmayer je na to gledao, s jedne strane, kao na političku akciju čiji je cilj mađarizacija hrvatskog područja i stanovništva, a s druge pak strane problemu je prilazio kao katolički biskup čija su osnovna prava na području vjerskog odgoja i poslanja Crkve bila ugrožena. Smatrao je da su ugrožena prava Crkve na području vjeronaučne obuke, prava na određivanje vjeroučitelja, izbora vjeronaučne knjige iz koje će djeca taj predmet učiti i jezik na kojem će se vjeronauk učiti, da je ugroženo pravo Crkve na području razvoja moralnih vrijednosti kroz izgrađeni sustav pobožnosti kod mladih.[57] Braneći svoje pravo da kao biskup odredi tko će predavati vjeronauk, po kojoj vjeronaučnoj knjizi i na kojem jeziku, Strossmayer je zapravo branio autonomiju Hrvatske, a kao crkveni poglavar pravo i stoljetnu praksu Crkve da to određuje samo biskup mjesne Crkve.[58]

[55] W. B. Tomljanovich, *Biskup Josip Juraj Strossmayer: nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj*, str. 372.
[56] Isto, str. 375.377.
[57] Mato Artuković, *Biskup Strossmayer i pitanje jezika u školama »Mađarskih kralj. državnih željeznica« u Hrvatskoj*, Croatica Christiana Periodica 66 (2011), str. 155.-156.
[58] Isto, str. 168.

7. STROSSMAYER I PRAVOSLAVLJE

7. 1. Strossmayerov stav o pravoslavlju

Politički rad nije Strossmayera niti najmanje odvraćao od njegovih temeljnih načela o odnosima Srba i Hrvata, pravoslavlja i katolicizma.[59] Držao se staroga nastojanja Katoličke crkve o njezinu zbližavanju s pravoslavnim crkvama. Priliku za ostvarenje panslavizma vidio je u pomirenju katoličanstva i pravoslavlja, dakle ostvarenju vjerskoga jedinstva među Slavenima, posebno kada je postao apostolski vikar za Srbiju.[60] Na političkom polju je težio sklapanjima konkordata između pravoslavnih zemalja i Svete Stolice, no ta nastojanja nisu uvijek nailazila na razumijevanje političkih autoriteta spomenutih zemalja. Česta prepreka bile su nacionalne pravoslavne crkve koje su u tome vidjele prodor katoličanstva na područja njihove jurisdikcije. Biskup je tako o tome izjavio: *Vrijeme je da dvije najveće i najslavnije crkve, stare sestre napuste međusobna neprijateljstva i u prijateljskom savezu o tome nastoje kako će spasiti temelje kršćanske vjere i svakoga društva i tako osloboditi rod smrtnika od one konačne propasti, kojom mu otvoreno prijeti bezvjerje i prezir svakoga autoriteta.*[61] Tako je za konstantu hrvatsko-srpskih odnosa đakovački biskup lijek tražio u crkvenom jedinstvu: *Zar nije jedinstvo, sloga i ljubav medjusobna za nas Slavene najprva i najveća nužda?* [62]

7. 2. Odnos s Pravoslavnom crkvom

Još kao mladi svećenik, Strossmayer je 1838. i 1840. bio kapetanom u Petrovaradinu. Ondje se upoznao s prilikama čitavoga Srijema gdje su katolici i pravoslavci živjeli u slozi ispremještani u gradovima i po selima.[63] Pisma pjesnika i diplomata Jovana Sundečića bosansko-đakovačkom i srijemskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru od 1881. do 1887. godine svjedoče o vrlo prisnom odnosu tih istaknutih osoba hrvatske i crnogorske kulture i politike druge polovice 19. stoljeća.[64] Kako je Austrija bila protektor kršćana na području Srbije, nuncij je smatrao da će biti bolje rješenje ako Strossmayer kao austrijski podanik preuzme skrb za

[59] A. Spiletak, *Strossmayer i pravoslavlje*, str. 129.
[60] M. Polić, *Ličnosti iz zapadne Hrvatske u korespondenciji Rački – Strossmayer*, str. 63.
[61] S. Slišković, *Strossmayer promicatelj europskog jedinstva*, str. 213.
[62] S. Slišković, *Crkva kao inspirator Strossmayerove politike, poseban osvrt na službu župana,* str. 175.
[63] A. Spiletak, *Strossmayer i pravoslavlje*, str. 122.
[64] Ž. Karaula, *Pisma crnogorskoga pjesnika, svećenika i diplomata Jovana Sundečića bosanskođakovačkom i srijemskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1881.-1887.)*, str. 94.

Katoličku crkvu u Srbiji i to nedugo nakon što je imenovan biskupom. Njegov položaj apostolskog vikara Katoličke crkve u Srbiji bio je vrlo težak. Austrija je uživala povijesno pravo protektora na katoličkim vjernicima u Osmanlijskom carstvu i posebno je držala do tog prava u ovim istočno balkanskim prostorima, gdje joj je zapravo najviše bilo stalo do političkog utjecaja. Zato je nerado primila Strossmayerovo imenovanje, najprije kao biskupa, a kasnije i kao političkog protivnika. Srbija je opet kao mlada nacionalna pravoslavna država također nerado vidjela katoličkog biskupa, i to još i podanika austrijskog carstva, kao duhovnu glavu strane Crkve na svom teritoriju i nad svojim podanicima. 1852. Strossmayer je posjetio Beograd uz odobrenje ministarstva inozemnih poslova te tom prigodom krizmao 40 katolika. Kod tog je prvog posjeta Strossmayer pokušao kod kneza Aleksandra dobiti slobodu djelovanja Katoličkoj crkvi u Srbiji.[65] Biskup je nakon toga još dva puta posjetio Beograd, i to 1863. i 1865. godine. Strossmayer se nije bio ograničio samo na beogradske katolike nego je nastojao otvoriti župe i u unutrašnjosti Srbije. Nova će situacija nastati krajem 1860-ih i 1870. godine kad se bude održavao Prvi vatikanski koncil. Strossmayer je poslije Koncila shvatio da se pitanje Katoličke crkve u Srbiji može riješiti jedino konkordatom između Svete Stolice i srpske vlade. Imajući protiv sebe srpsku vladu, bečki dvor i Kongregaciju za širenje vjere, Strossmayer se pred kraj stoljeća povukao sa službe apostolskog administratora Katoličke crkve u Srbiji. Uspio je u tome što je započeo organiziranje katoličkih vjernika i izvan Beograda te što je započeo rađanje samostalne Katoličke crkve u Srbiji s vlastitom hijerarhijom i s pravnim položajem u pravoslavnoj srpskoj državi.[66]

[65] A. Šuljak, *Josip Juraj Strossmayer duhovni pastir svoje biskupije,*str. 159.-161.
[66] Isto, str. 163.-164.

8. STAV PREMA OSTALIM RELIGIJAMA

Strossmayer je već kao dijete došao u doticaj s pripadnicima ostalih religija, pravoslavcima i Židovima, i to u svom rodnom gradu Osijeku. Iz toga razdoblja ne postoji njegovih izjava, ali nema sumnje da je Strossmayer vać kao đak, katolik i Hrvat, stekao ono uvjerenje koje je kod katolika i Hrvata u ono doba bilo općenito, a to je bilo da niti jedne ni druge nisu smatrali svojim prijateljima. Strossmayeru je nepobitna bila samo ona istina da je katolička Crkva prava Kristova Crkva i da jedino ona može naučavati Kristovu vjeru. Pravoslavlje, protestantizam i ostale hereze je smatrao zabludama i one nisu predstavljale prave Kristove crkve. Usprkos tome, Strossmayer se zalagao za međusobnu trpeljivost i toleranciju koje ne smije biti zasnovana na zabludama, već katolici, prema nesjedinjenoj braći trebaju biti popustljivi i pripravni na djela humanosti i ljubavi.[67] Tako bi postizanjem crkvenog jedinstva nestalo najveće prepreke međusobnom političkom povezivanju slavenskih naroda, čime bi se Slaveni oblikovali kao gospodarska, kulturna i politička snaga u Europi i time zauzeli ono mjesto koje im po Strossmayerovu sudu pripada.[68]

8. 1. Stav prema islamu

Dok se trudio sačuvati europski kršćanski identitet, Strossmayer je upozoravao na potrebu borbe protiv islama koji se nikako nije uklapao u taj civilizacijski krug. Biskup je islam upoznao u njegovu nagrđenom obliku preko tiranije turske vlasti nad balkanskim narodima, pa je on za njega predstavljao *rak-ranu i gangrenu* na tijelu kršćanske Evrope koja je *počinila veliki zločin i zaslužuje da je Bog posebno kazni*, što ga tako dugo trpi na svojim prostorima. Po njegovu sudu, protiv je Božjeg zakona bilo da muslimani vladaju nad kršćanima, budući je kod njih vjerski zakon ujedno i državni pa je to pripadnike islama stavljalo u nadređeni položaj u odnosu na kršćane. *Koran uči da su kršćani, po apsolutnoj božjoj volji, zanauvijek osuđeni da budu robovi te da život, slobodu i radinost svoju neprestano žrtvuju volji i hiru svojih gospodara. Ropstvo je u drugim zemljama i narodima djelo ljudske volje, a kod Turaka je to božja odluka*. Budući da su takvom položaju najviše izloženi slavenski narodi jugoistoka Europe, Strossmayer je mislio da je *slavno rusko carstvo predodređeno pred svim ostalim da što prije oslobodi Evropu od Turske kuga i pospješi dan kad će se u Aja Sofiji opet obavljati sveti obredi*

[67] A. Spiletak, *Strossmayer i pravoslavlje*, str. 122.-124.
[68] S. Slišković, *Strossmayer promicatelj europskog jedinstva*, str. 214.

kršćanskih tajni. On je više puta naglašavao svoju vjeru u providnosnu ulogu koju je Bog namijenio Rusima na tom polju.[69]

8. 2. Stav prema Židovima i masonima

Biskup je bio sumnjičav i prema Židovima kao i organizacijama nastalim u samim kršćanskim zemljama poput masonstva, koji u svojim konceptima europsko i svjetsko jedinstvo ne zamišljaju na kršćanskim temeljima. Strossmayer je vjerovao da je Bog svakom narodu dao određeno poslanje u nekom vremenu, a u skladu s teološkim mišljenjem svoga vremena, drži da je židovstvo kao vjera ispunilo svoju povijesnu zadaću priprave Kristova dolaska. Ne možemo reći da ga je smetalo židovstvo kao religija ili narodnost, nego više kao koncept opozicije kršćanstvu te političkog podupiranja germanskih i mađarskih interesa na hrvatskim prostorima. Židovi se nisu mogli uklopiti u biskupovu odrednicu kršćanske Europe, barem dok ne prihvate kršćanstvo. Za biskupa je bilo nezamislivo da Židovi odgajaju kršćansku mladež te im on najviše zamjera što su bili u službi antihrvatske politike na ovim prostorima.[70]

Vrlo često u svojim spisima i govorima Strossmayer je povezivao Židove i framasone.[71] Papa Leon XIII. izdao je 20. travnja 1884. encikliku *Humanum genus* kojom je upozoravao vjernike cijeloga svijeta na opasnost od slobodnih zidara kao najvećih neprijatelja Kristove crkve. Enciklika je tiskana i u *Glasniku*, tisku bosanske i srijemske biskupije te se na nju osvrnio i sam biskup Strossmyer. Biskup je pobliže o encikliki *Humanum genus* progovorio i u korizmenoj poslanici 1885. godine. O slobodnim zidarima govori kao o opasnom društvu koje se proširilo svuda po svijetu. [72] Strossmayer je u svojim službenim spisima, poglavito u izvješćima o crkvenopolitičkim prilikama u Hrvatskoj upućenih Svetoj Stolici ili bečkom nunciju, upozorovao na štetne posljedice što ih slobodni zidari imaju na javni život u Hrvatskoj u vjerskom i ćudorednom pogledu. [73] O njima je govorio i u privatnim pismima te je često osuđivao masonstvo i u korespondenciji s privatnim osobama, posebno sa svojim prijateljem dr. Franjom Račkim. Tu korespondenciju je povodom stote obljetnice smrti dr. Račkog uredio sveučilišni profesor i član Jugoslavenske Akademije u Zagrebu Ferdo Šišić. [74] *Korespondencija Rački-*

[69] Isto, str. 215.
[70] S. Slišković, *Strossmayer promicatelj europskog jedinstva*, str. 216.-217.
[71] Isto
[72] Andrija Spiletak, *Strossmayer o slobodnim zidarima*, Bogoslovska smotra 20, 3 (1933), str. 295.-296.
[73] M. Lojkić, *Masoni protiv Hrvatske*, str. 66.
[74] Isto, str. 68.

Strossmayer ima veliki značaj jer iznosi stavove o slobodnim zidarima te njihovu utjecaju na tadašnje kulturno-povijesne događaje u Hrvatskoj. [75]

8. 2. 1. Bjelovarska afera

Strossmayera su sa svih strana napadali kao glavnog neprijatelja dualnog sustava s ciljem da ga eliminiraju iz političkog života Monarhije. Glavni poticatelji napada na Strossmayera bili su pripadnici političke elite Beča i Pešte kojima nije odgovaralo jačanje slavenske uzajamnosti unutar Monarhije, poglavito ne jačanje Rusije, a Strossmayer je u toj napadačkoj eliti prepoznao Židove i slobodne zidare. Najveći takav sukob dogodio se 12. rujna 1888. godine u Bjelovaru, za posjeta cara Franje Josipa I. prigodom održavanja vojnih vježbi. Car je u gradskoj vijećnici primao deputacije, a među crkvenim velikodostojnicima bio je i sam biskup Strossmayer. U međusobnom kratkom susretu car je vrijeđajući napao biskupa, aludirajući na njegovu *bolest* zbog toga što je uputio brzojav u Kijev. Usprkos tome Strossmayer je na sve uvrede mirno i dostojanstveno odgovorio valjanim argumentima. Taj susret u povijesti je ostao poznat kao *Bjelovarska afera.* O aferi je pisao i Obzor prenoseći članak iz peštanskih novina *Pesti Hirlapu* kojima među ostalom stoji*: .....cijeli svijet znade, da hrvatska opozicija životari samo pod uplivom Strossmayera i od njegova novca ... hvala kralju što je stavio nogu na jednu od glava te panslavenske hydre, što je veleizdajno djelovanje Strossmayerovo žigosalo na hrvatskom zemljištu.*[76]

Ovaj rad je obuhvatio život i rad biskupa Josipa Juraja Strossmayera. Iznešeni su najvažniji zaključci o njegovu crkvenom, političkom i kulturnom djelovanju koji još jednom dokazuju njegovu veličinu u hrvatskoj povijesti.

[75] A. Spiletak, *Strossmayer o slobodnim zidarima,* str. 320.
[76] M. Lojkić, *Masoni protiv Hrvatske,* str. 69.

9. POPIS PRILOGA

Prilog 1:

http://tilla.mdc.hr/Tilla_Umjetnicka_Zbirka_Eksponat.aspx?cat=5&id=3317

Prilog 2:

http://www.destinacije.com/wall_nav.asp?lang=hr&pg=1&s=Next&cp=3&folder=Slike-Wallpapers-2008

Prilog 3:

http://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Pio9vat1.jpg

10. LITERATURA

1. Artuković, Mato, *Biskup Strossmayer i pitanje jezika u školama »Mađarskih kralj. državnih željeznica« u Hrvatskoj,* Croatica Christiana Periodica 66 (2011), str. 153.-169.

2. Brooks Tomljanovich, William, *Biskup Josip Juraj Strossmayer: nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj,* HAZU, Zagreb, 2001.

3. Iličić, Drago, *Svećenik Strossmayerova vremena,* Diacovensia 26, 2 (2010), str. 363.-386.

4. Karamatić, Marko, *Biskup Strossmayer i školovanje bosanskih franjevaca u Đakovu (1853. - 1876.),* Diacovensia 3, 1 (1995), str. 201.-209.

5. Karaula, Željko, *Pisma crnogorskoga pjesnika, svećenika i diplomata Jovana Sundečića bosanskođakovačkom i srijemskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1881.-1887.),* Diacovensia 23, 1 (2009), str. 91.-156.

6. Košćak,Vladimir, *Josip Juraj Strossmayer, političar i mecena*, Revija, Osijek, 1990.

7. Lojkić, Mladen, *Masoni protiv Hrvatske,* Vlastita autorska naklada, Zagreb, 2010.

8. Martinčić, Julijo, Matić, Vilim, *Strossmayer i Osijek u doba njegova rođenja i školovanja, u: Josip Juraj Strossmayer –zbornik radova,* HAZU, Zagreb, 2006.

9. Mažuran, Ive, *Osječki Strossmayeri-biskup Josip Juraj Strossmayer i Osijek,* u*: Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Filozofski fakultet, Osijek, 2008.

10. Polić, Maja, *Ličnosti iz zapadne Hrvatske u korespondenciji Rački – Strossmayer*, Croatica Christiana Periodica 61 (2008), str. 61.-88.

11. Sirotković, Hodimir, *Život i djelo Đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, u: Josip Juraj Strossmayer - zbornik radova*, HAZU, Zagreb, 2006.

12. Slišković, Slavko, *Strossmayer promicatelj europskog jedinstva,* Croatica Christiana Periodica 56 (2005), str. 209.-220.

13. Slišković, Slavko, *Crkva kao inspirator Strossmayerove politike, poseban osvrt na službu župana,* Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 23 (2007), str. 173.-186.

14. Smičiklas, Tadija, *Nacrt života i djela biskupa J.J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice,* u*: Hrvatski domoljub Josip Juraj Strossmayer - zbornik radova*, HAZU, Zagreb, 2005.

15. Spiletak, Andrija, *Strossmayer i pravoslavlje*, Bogoslovska smotra 23, 2 (1935), str. 122.-144.

16. Spiletak, Andrija, *Strossmayer o slobodnim zidarima*, Bogoslovska smotra 20, 3 (1933), str. 296.-324.

17. Spiletak, Andrija, *Strossmayerova okružnica uoči vatikanskog sabora*, Bogoslovska smotra 22, 1 (1934), str. 2.-19.

18. Strossmayer, Josip Juraj, *Govori u Rimu 1870.*, Esdea Oroslavje, Zagreb, 1999.

19. Šuljak, Andrija, *Josip Juraj Strossmayer duhovni pastir svoje biskupije,* Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 23 (2007), str. 157.-172.

20. Vukovac, Stana, *Josip Juraj Strossmayer veliki župan i zastupnik u hrvatskom saboru*, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 23 (2007), str. 125.-156.